

ANNA MARIA OSIŃSKA

orcid: 0000-0002-5191-7906

e-mail: a.osinska@bn.org.pl

Archiwum Centro Incontri e Studi Europei, Associazione Pier Giorgio Frassati oraz materiały z archiwum Wandy Gawrońskiej w zbiorach Biblioteki Narodowej*

DOI: 10.36155/RBN.56.00004

Na przełomie 2022 i 2023 roku Wanda Gawrońska, fotoreporterka i działaczka polonijna, jedna z najbardziej zasłużonych osób dla kultury i nauki polskiej, podarowała Bibliotece Narodowej materiały ze swojego prywatnego archiwum, a także archiwa dwóch współtworzonych przez siebie instytucji: Centro Incontri e Studi Europei (Centrum Spotkań i Studiów Europejskich) oraz Associazione Pier Giorgio Frassati – Amici dell’Università Cattolica di Lublino (Stowarzyszenie imienia Pier Giorgia Frassatiego – Przyjaciele Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego).

Wanda Gawrońska urodziła się 28 października 1927 roku w rodzinie polsko-włoskiej. Jej matka, Luciana Frassati (1902–2007), pochodziła z majątnej i ustosunkowanej rodziny. Ojciec Luciany, Alfredo Frassati (1868–1961) był właścicielem gazety „La Stampa”, politykiem, senatorem Królestwa Włoch i Republiki Włoskiej, matka, Adelaide Ametis (1877–1949) była malarką. W 1925 roku Luciana wyszła za mąż za polskiego dyplomatę Jana

* Zmieniona i uzupełniona wersja fragmentu *Wstępu do Katalogu rękopisów Biblioteki Narodowej*, t. 33, *Archiwum Centro Incontri e Studi Europei, Associazione Pier Giorgio Frassati. Aneks – materiały z Archiwum Wandy Gawrońskiej: sygnatury 18000–18249*, oprac. A. M. Osińska, Warszawa 2025.

Gawrońskiego (1892–1983), między innymi ambasadora w Wiedniu (1934–1938), autora wspomnień¹.

Jan i Luciana Gawrońscy prowadzili ożywione życie towarzyskie. Dzieci, od najwcześniejszych lat, brały udział w spotkaniach towarzyskich, poznając wybitnych malarzy, rzeźbiarzy, pisarzy i muzyków². W domu używano dwóch języków – włoskiego i polskiego. Przebywały w nim dwie guwernantki, niemiecka i francuska, co sprawiało, że rodzeństwo bardzo wcześnie miało kontakt z czterema różnymi językami. Dzieje rodziny zostały opisane przez Krystynę Kalinowską i Jacka Moskwę w wydanej w 2015 roku książce *Frassati Gawrońscy*³. Odnajdujemy w niej informacje na temat biografii rodziców, losów w czasach wojennych, licznych przyjaźni i relacji aż po lata obecne. Każde z rodzeństwa ma w niej swój głos i udział, opowiada własną, niepowtarzalną, życiową historię. Wielokrotnie na kartach książki wspomniana jest wyjątkowa postać rodziny: święty Pier Giorgio Frassati, brat Luciany Frassati, w którego upowszechnianiu kultu angażuje się Wanda Gawrońska.

Wybitna rola Wandy Gawrońskiej dla Polaków i polonii włoskiej najsilniej ujawniła się poprzez działalność współzałożonych przez nią instytucji: Centro Incontri e Studi Europei i Associazione Pier Giorgio Frassati. Założone i zlokalizowane w Rzymie, prowadziły działalność pomocową (naukowo-kulturalną i charytatywną) dla Polaków i innych mieszkańców Europy Środkowo-Wschodniej od lat siedemdziesiątych do dziewięćdziesiątych XX wieku. Nie były jedynymi rzymskimi ośrodkami wykazującymi inicjatywy pomocy dla znajdujących się w Polsce rodaków. W powojennym Rzymie taką rolę przyjęła m.in. Fundacja Rzymska im. Janiny Zofii Umiastowskiej, a także Centro Esperienze Internazionali, których zakres działania obejmował przede wszystkim proces przyznawania stypendiów i pomoc w podejmowaniu kontaktów kulturalno-naukowych⁴.

1 *Moja misja w Wiedniu 1932–1938*, Warszawa 1965; *Dyplomatyczne węgry*, Warszawa 1965; *Wzdłuż mojej drogi: sylwetki i wspomnienia*, Warszawa 1968; *Do źródła Muz: greckie wrażenia dyletanta*, Warszawa 1970; *Drogi prowadzą do Rzymu: wspomnienia i refleksje*, Warszawa 1972; *Gdzie wzrok nie sięga...: refleksje z wędrowki po Jonii*, Warszawa 1973; *Drogi prowadzą do Rzymu: wspomnienia i refleksje*, [wyd. 2], wstęp Z. Kubiak, Kraków 2000.

2 Rodzeństwo Wandy Gawrońskiej: Wanda Helena O'Meara (ur. 1926), Alfred Gawroński, filozof (1929–2021), Giovanna Gilardini (ur. 1931), księżna Maria Grazia Salviati, fundatorka szpitala Bambino Gesù (ur. 1933), Jaś Gawroński (ur. 1936), parlamentarzysta i dziennikarz, rzecznik prasowy premiera Silvia Berlusconi.

3 K. Kalinowska, J. Moskwa, *Frassati Gawrońscy: włosko-polski romans*, Warszawa 2015.

4 Wybrane rzymskie inicjatywy pomocy dla kraju opisywał Stanisław A. Morawski, zob.: S. A. Morawski, *Centro Esperienze Internazionali i inne inicjatywy stypendialne w Rzymie*, w: *Świadectwa = Testimonianze*, t. 4, *Pro publico bono. Polityczna, społeczna i kulturalna działalność Polaków w Rzymie w XX wieku*, [red. E. Prządka], Rzym 2006, s. 337–356; idem, „Polonia Włoska. Biuletyn Informacyjny” 2020, t. 25,

Na tle innych, rękopiśmiennych kolekcji zlokalizowanych w Narodowej Książnicy, wśród których przeważają zbiory prywatne i rodzinne, archiwa przekazanych instytucji zajmują miejsce unikatowe. Podobny zbiór jest jedynym zbiorem materiałów dotyczących funkcjonowania instytucji, jedynym w swoim rodzaju ze względu na działalność naukową, kulturalną, społeczną i międzynarodową, prowadzoną przez ich założycieli. Fakt, że archiwa nie pozostały za granicą, ale zostały przekazane do Polski w celu ułatwienia badań historycznych nad relacjami polsko-włoskimi⁵, wart jest wyraźnego podkreślenia i uznania.

Ofiarowane przez Wandę Gawrońską materiały zostały uporządkowane i opisane zgodnie z przyjętymi w Bibliotece Narodowej wytycznymi dotyczącymi zasad opracowywania rękopisów. Efektem tych prac stał się katalog dokumentujący zasób przekazanych darów, którego ramowy spis przedstawiony został w aneksie do niniejszego artykułu.

Zespoły materiałów archiwalnych, które mogą być szczególnie atrakcyjne dla przyszłych badaczy relacji polsko-włoskich, stanowią te z nich, które dotyczą spraw stypendialnych, wysyłki książek do krajów Europy Środkowo-Wschodniej, wysyłki paczek z darami do Polski, a także współpracy instytucji z Katolickim Uniwersytetem Lubelskim.

Działalność Centro Incontri e Studi Europei i Associazione Pier Giorgio Frassati

Ośrodek kulturalny Centro Incontri e Studi Europei współtworzony przez Wandę Gawrońską oraz jej męża inżyniera-architekta Roberto De Luca (1920–2008) – powstał w Rzymie w 1974 roku przy udziale Stanisława Augusta Morawskiego (1922–2019), pod patronatem kardynała Karola Wojtyły. Centro Incontri e Studi Europei przyznawało stypendia dla studentów, profesorów, artystów, dziennikarzy na pobyt we Włoszech. Wysyłano publikacje zachodnie o tematyce

nr 2 (97), s. 74–81 – <https://www.calameo.com/books/004249183fca39ba09dae> [dostęp: 10.07.2025]; S. A. Morawski, *Niektóre rzymskie inicjatywy pomocy dla kraju w latach 1957–1989, w: Polacy we Włoszech. Historia, współczesność, zmiany*, pod red. K. Golemo, B. Kaczorowskiego i M. Stefanowicz, Kraków 2014, s. 71–82, a także: S. A. Morawski, *Zbiory archiwalne Fundacji Rzymskiej im. J. Z. Umiaostowskiej*, w: *Archiwalia do dziejów polskiej emigracji politycznej z lat 1939–1990*, pod red. S. Łukasiewicza i M. Olczaka, Warszawa 2018, s. 105–114. Znaczenie współpracy kulturalnej, naukowej i gospodarczej Polaków i Włochów opisała Ligia Henczel-Wróbiewska, zob. eadem, *Dzieje Polaków we Włoszech*, Poznań – Kalisz 2006.

5 Por. opracowania: G. Bernatowicz, *Stosunki polsko-włoskie 1944–1989*, Warszawa 1990; D. Jarosz, M. Pasztor, *Nie tylko Fiat. Z dziejów stosunków polsko-włoskich 1945–1989*, Warszawa 2018.

naukowej i kulturalnej, które trafiały m.in. do Biblioteki Narodowej, bibliotek uniwersyteckich i seminaryjnych, jak również do redakcji wydawnictw i czasopism: „Znaku” i „Tygodnika Powszechnego”. Ekspedycja książek obejmowała również osoby prywatne nie tylko z Polski, ale poszerzyła swój zasięg o takie kraje, jak Albania, Bułgaria, Czechosłowacja, Litwa, Rumunia, Węgry. Spisy książek i czasopism w językach włoskim, francuskim, angielskim wysyłane były do około 600 korespondentów.

Inicjatywy Centro dotyczyły podniesienia świadomości włoskiej opinii publicznej dotyczącej problemów europejskich, a także upowszechniania w krajach Europy wiedzy o kulturze włoskiej, realiach kulturowych, socjalnych, politycznych i ekonomicznych. Pracownicy Centro prowadzili działalność informacyjną i pomocową dla naukowców. Organizowali dla nich indywidualne programy studiów, wizyty i spotkania, udzielali pośrednictwa w kontaktach z instytucjami włoskimi, organizowali seminaria i konferencje poświęcone bieżącym problemom europejskim, poprzez które szerzyli wiedzę o włoskiej rzeczywistości. Szczególnym rysem tej działalności było promowanie badań o problemach europejskich i doświadczeniach wewnętrznych poszczególnych krajów europejskich ze szczególnym odniesieniem do Polski i jej katolickich kręgów intelektualnych. W okresie stanu wojennego Centro udzielało pomocy Polakom poprzez m.in. znajdowanie form opieki medycznej. Działalność Centro uległa ograniczeniu po 1989 roku na rzecz Associazione Pier Giorgio Frassati⁶.

Associazione Pier Giorgio Frassati powstało w październiku 1980 roku, mając wśród swych członków osoby takie, jak m.in. Giuseppe Petrilli, Wanda Gawrońska, Giovanna Gawrońska, Luciana Frassati, Maria Grazia Salviati, Roberto De Luca. Poza udzielaniem stypendiów, członkowie Stowarzyszenia podjęli współpracę z Katolickim Uniwersytetem Lubelskim polegającą na promowaniu konferencji, debat, wystaw, publikacji w ramach wspólnej tradycji chrześcijańskiej i europejskiej. Duchowym patronem Stowarzyszenia został wuj rodzeństwa Gawrońskich, Pier Giorgio Frassati, student Politechniki Królewskiej w Turynie, wspomagający ubogich i chorych, miłośnik górskich wypraw mający liczne grono przyjaciół, zmarły w 1925 roku w wieku 24 lat.

Inicjatywy Associazione skupiały się wokół wzmacniania więzi pomiędzy kulturą polską i kulturą włoską. Stowarzyszenie dawało szansę poszerzenia kontaktów polsko-włoskich, umożliwiało większe uczestnictwo w życiu intelektualnym,

6 B. Iwaszkiewicz-Wronikowska, *Centro Incontri e Studi Europei, Centrum Spotkań i Studiów Europejskich*, w: *Encyklopedia 100-lecia KUL*, t. 1, Lublin 2018, s. 92.

artystycznym i kulturalnym. Twórcy Associazione finansowali wycieczki naukowe dla studentów historii sztuki, historii starożytnej i średniowiecznej, filologii klasycznej, opłacali prenumeraty periodyków dla Biblioteki Głównej Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. Wraz z pracownikami KUL współorganizowali spotkania seminaryjne i zjazdy naukowe. W latach osiemdziesiątych XX wieku stowarzyszenie prowadziło działalność charytatywną na rzecz uczelni, m.in. poprzez wysyłkę leków, paczek dla pracowników i studentów, organizowało również konsultacje lekarskie w rzymskich szpitalach. Wspomagało finansowo i materialnie rodziny związane z KUL i diecezją lubelską⁷.

Zasób Archiwum Centro, Associazione i materiałów z Archiwum Wandy Gawrońskiej

Główne zadania Centro i Associazione polegały na przydzielaniu stypendiów i organizacji programów stypendialnych we Włoszech, a także na organizacji wycieczek, pielgrzymek, wyjazdów naukowych na tereny Włoch m.in. dla studentów i pracowników Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. Ważną misją twórców Centro i Associazione była ekspedycja książek i czasopism do instytucji i osób prywatnych do krajów Europy Środkowo-Wschodniej, a także wysyłki paczek z darami do Polski i udzielania Polakom pomocy medycznej. W zasobie archiwum znalazły się również materiały dotyczące współpracy Centro i Associazione z Katolickim Uniwersytetem Lubelskim. Fragment archiwum Wandy Gawrońskiej zawiera wątki biograficzne, materiały dotyczące jej spotkań, materiały dotyczące instytucji, z którymi współpracowała, a także listy do niej skierowane.

Dominującym językiem, w którym sporządzone zostały listy i inne dokumenty zawarte w archiwum jest język włoski, wiele z nich jest w językach polskim, francuskim i angielskim. Wielojęzyczność zasobu świadczy o rozległych kontaktach Centro i Associazione (w latach 1974–1995) w uzyskiwaniu wsparcia dla Polaków, a także wspierania naukowców i instytucji Europy Środkowo-Wschodniej: Litwy, Bułgarii, Rumunii, Węgier i Czechosłowacji.

* * *

7 M. Surdacki, *Associazione Pier Giorgio Frassati – Amici dell'Università Cattolica di Lublino*, w: *Encyklopedia 100-lecia KUL...*, s. 21–22.

Jedną z najobszerniejszych, a tym samym wyróżniającą się częścią zbiorów подарowanych przez Wandę Gawrońską, tworzą materiały dotyczące stypendystów Centro Incontri e Studi Europei i Associazione Pier Giorgio Frassati.

Wewnątrz uporządkowanych alfabetycznie teczek z blisko dwustoma nazwiskami stypendystów, zgrupowanymi od 1974 do 1995 roku, można zobaczyć listy-podania z prośbą o przyznanie stypendium, listy Roberta De Luki i Wandy Gawrońskiej zawierające informację o stypendiach przyznanych, sprawozdania z pobytów stypendialnych, artykuły, recenzje, publikacje powstałe w ramach pobytu – często dedykowane Wandzie Gawrońskiej. Stypendystami Centro byli pochodzący z Polski historycy, pisarze, prawnicy, malarze, historycy sztuki, filozofowie, teatrologi, historycy literatury, reżyserzy, filologowie, lekarze, osoby konsekrowane i pełniące posługę kapłańską, archeolodzy, architekci, dziennikarze, matematycy, inżynierowie, bibliotekarze, samorządowcy, a także stypendyści różnych specjalizacji pochodzący z Bułgarii, Litwy czy Białorusi. Wśród stypendystów Associazione związanych z Katolickim Uniwersytetem Lubelskim znajdowali się literaturoznawcy, historycy, historycy sztuki, filozofowie, filologowie, bibliotekarze, osoby pełniące posługę kapłańską, politolodzy, historycy literatury, teologowie.

Jednym ze stypendystów Centro Incontri był Cezary Gawryś – dziennikarz i publicysta, były redaktor naczelny miesięcznika „Więź” – który doświadczeniem ze swego stypendialnego pobytu w 1992 roku dzielił się z czytelnikami. W przeciwieństwie do większości pobytów stypendialnych, jego pobyt nie był pobytem naukowym, a dotyczył działalności charytatywnej.

Nigdy nie zapomnę tej niezwyklej przygody, która nauczyła mnie pokory i szacunku dla chrześcijaństwa reprezentowanego przez Włochów. [...] Jako publicysta starałem się pozostać wierny mojemu zaangażowaniu w obronie praw i godności osób społecznie wykluczonych. Niewątpliwie przyczyniła się do tego w jakiś sposób moja rzymska przygoda z roku 1992, którą zawdzięczam stypendium pani Wandy Gawrońskiej⁸.

Badacz, który sięgnie do archiwalnych materiałów dotyczących stypendystów, powinien szczególną uwagę zwrócić na sprawozdania z pobytów stypendialnych. Dla wielu z przyjeżdżających był to nie tylko czas poszukiwania dróg lub

8 C. Gawryś, *Moja rzymska przygoda sprzed lat* – <https://wiesz.pl/2019/04/19/moja-rzymska-przygoda-sprzed-lat/> [10.07.2025].

rozwiązań naukowych. Wrażeniem było zetknięcie z innym światem, inną kulturą, przychylnością i otwartością ludzi, dostępnością miejsc kultury i sztuki, łatwością w dostępie do informacji naukowych. Znajomość z Wandą Gawrońską była też inspiracją do dalszej pracy – naukowej lub artystycznej. Jednym z wyrazów tych inspiracji jest archiwalna teczka profesora Krzysztofa Dybciaka, zawierająca jego artykuły, wiersze i referaty, przesyłane i dedykowane Wandzie Gawrońskiej.

Drugą, obszerną część archiwum stanowią materiały dotyczące wymiany i wysyłki książek. Zawierają korespondencję z wydawnictwami, redakcjami i instytucjami z Wielkiej Brytanii („Aneks”, Polonia Book Fund Ltd., Puls Publications), Francji (Instytut Literacki, Księgarnia Polska w Paryżu, Libella, „Zeszyty Literackie”), Włoszech (Centro Italiano di Studi sull’alto Medioevo, Città Nuova, Rizzoli, Vita e Pensiero), Stanów Zjednoczonych (International Literary Centre). Materiały obejmują dokumentację wysyłki książek i czasopism do osób prywatnych i instytucji w Europie Wschodniej, do Polski (wśród których znalazły się m.in. Biblioteka Narodowa, liczne biblioteki uniwersyteckie i seminaryjne), a także Rumunii, Czechosłowacji i Węgier. Wyjątkowymi materiałami są karty z potwierdzeniem odbioru książek (wraz z ich spisem), których jest 930 (podpisanych przez odbiorców z różnych krajów Europy Środkowo-Wschodniej). Dowiadujemy się z nich, że wśród zamawiających z Polski byli m.in. Wanda Bacewicz, Stefania Skwarczyńska, Jerzy Turowicz, Zofia Zdybicka, Tytus Górski, Marek Starowieyski, Krystyna Szner-Mierzejewska.

Akcję rozdawnictwa i wysyłki publikacji, przez wiele lat i z oddaniem, koordynowała w Rzymie Julita Hempel-Scaringi (1936–2023) przy współpracy z Adamem Rudzkim (1901–1987)⁹ z International Literary Centre w Nowym Jorku i Jerzym Kulczyckim (1931–2013) księgarzem i wydawcą z Londynu¹⁰. Stanisław Morawski wspominał, że akcja ta rozwijała się w trzech kierunkach: rozdawnictwa, wymiany i realizacji zamówień prywatnych¹¹.

9 Por.: M. Rudzki, *Akcja masowych przekazów książek do Polski w latach 1956–1994*, „Zeszyty Historyczne” 2000, nr 134, s. 217–224; H. Stępnik, *Adam Rudzki 1901–1987*, „Nautologia” 1990, t. 25, nr 1–4 (97–100), s. 38–45 – <https://bibliotekacyfrowa.eu/publication/76050> [10.07.2025].

10 J. Kulczycki, *Atakować książkę*, wstęp A. Paluchowski; oprac. M. Choma-Jusińska, P. Ziętara, Warszawa 2016.

11 Por.: P. Sowiński, *Z ziemi włoskiej do Polski*, „Wolność i Solidarność” 2014, nr 7, s. 58–73 – https://ejournals.eu/en/journal_article_files/full_text/018ecec1-0550-710e-8c9f-44e5036eddec/download [10.07.2025]; idem, *Europa George’a Mindena*, „Wolność i Solidarność” 2013, nr 5, s. 168–182 – https://ejournals.eu/en/journal_article_files/full_text/018ecede-94e5-73a3-94c1-dfcfc5ae3fad/download [10.07.2025]; idem, *Kulturowa penetracja – notes George’a Mindena*, „Polska 1944/45–1989. Studia i Materiały” 2015, t. 13, s. 267–278 – https://polska-ihpan.edu.pl/images/Polska13-2015/XIII_13_Sowinski.pdf [10.07.2025]; A. A. Reisch, *Nieznaný front zimnej wojny: tajny program dystrybucji książek za żelazną kurtyną*, pod red. M. Chomy-Jusińskiej; [tłum. P. Poniatowska], Warszawa 2015.

Rozdawnictwo książek osobom przyjeżdżającym do Rzymu obejmowało publikacje wydane na emigracji, niedostępne w Polsce, a także publikacje w językach obcych o tematyce humanistyczno-społecznej. W drodze wymiany oferowano zachodnie nowości wydawnicze o podobnej tematyce i wysyłano do ważniejszych instytucji naukowych. Zamówienia indywidualne, składane przez naukowców, artystów, działaczy społecznych, dotyczyły publikacji niezbędnych do ich prac zawodowych. Wszystkie prace wysyłkowe trwały do 1989 roku, czyli do chwili upadku komunizmu w Europie Środkowo-Wschodniej¹².

Przekazane materiały archiwalne obrazują troskę Wandy Gawrońskiej o osoby będące w potrzebie. Materiały dotyczące wysyłki paczek do Polski dokumentują pomoc osobom prywatnym – znajdują się tu adresy osób wspomaganych oraz listy-podziękowania za dary otrzymywane od Włochów. Dzięki Wandzie Gawrońskiej, a także jej siostrze, księżnej Marii Grazii Salviati z mężem Forese Salviatim (1927–2022) – fundatorom i członkom zarządu watykańskiego szpitala pediatrycznego Bambino Gesù (Dzieciątka Jezus) – wiele osób korzystało w tym szpitalu z bezpłatnych konsultacji lekarskich. Ze szpitala wysyłano leki i sprzęt medyczny do polskich szpitali, prowadzone były kursy dla polskich lekarzy w utworzonej w 1982 roku Europejskiej Szkole Onkologii (European School of Oncology) w Mediolanie.

Dział dotyczący osób prywatnych potrzebujących pomocy tworzą spisy, zawierające adresy osób będących w potrzebie, z zapotrzebowaniem na paczki żywnościowe, pomoc żywnościowo-ubraniową, zapomogę. W spisach znajdują się również adresy osób potrzebujących pomocy i związanych z Katolickim Uniwersytetem Lubelskim – pracowników, emerytów, osób niepełnosprawnych. Obecne są również materiały dotyczące darów instytucji włoskich i materiały dotyczące przewozu darów. Korespondencja obejmuje osoby prywatne, a także Sekretariat Stanu w Watykanie, skąd płynęły podziękowania za przekazane dary dla polskich dzieci.

Archiwum obejmuje również materiały dotyczące współpracy z Katolickim Uniwersytetem Lubelskim. Należy do nich zbiór korespondencji z rektorem Uniwersytetu, pracownikami Biblioteki Uniwersyteckiej i bibliotek wydziałowych, a także z powołanym we wrześniu 1991 roku Instytutem Europy Środkowo-Wschodniej (powstałym z intencją wspierania i rozwijania interdyscyplinarnych badań nad problematyką Europy Środkowo-Wschodniej) i twórcami *Atlasu historii społeczno-religijnej Europy Środkowo-Wschodniej*, obejmującego wszystkie

12 S. A. Morawski, *Niektóre rzymskie inicjatywy pomocy...*, s. 82.

wyznania i społeczności religijne, z dużym naciskiem na korelację z sytuacją globalną – społeczną, kulturalną, stosunkami międzynarodowymi, politycznymi i demograficznymi od późnej starożytności do czasów współczesnych¹³. Szczególne znaczenie ma korespondencja pomiędzy Associazione i rektorami Uniwersytetu. Jest ona wyrazem nie tylko wdzięczności za pamięć i troskę o sprawy życia codziennego, ale także dowodem istnienia przyjaźni i pomocy, nie tylko w czasach trudnych. Pomoc zarówno dla Uniwersytetu, jak i dla innych ośrodków rozwijających chrześcijańskie dziedzictwo Polaków, była podstawowym zadaniem, jakie realizowali twórcy opisywanych instytucji.

Archiwum Centro i Associazione zawiera dokumenty dotyczące ich powstania, funkcjonowania i finansowania, a także akty notarialne, korespondencję z włoskim ministerstwem spraw zagranicznych, sprawozdania i zeszyty z protokołami zebrań, listy w sprawach finansowych. Obejmuje również materiały dotyczące programów stypendialnych współorganizowanych przez Centro: Szkoły Letniej w Cortonie (której celem były spotkania naukowe studentów zapraszanych z Europy i Stanów Zjednoczonych), stypendiów dla architektów imienia Stanisława Ginwiłł-Piotrowskiego oraz materiały dotyczące samodzielnej instytucji istniejącej w latach 1983–1996 – Scuola storica italo-polacca di Roma (Szkoła historyczna włosko-polska w Rzymie)¹⁴, w której prowadzono badania nad kulturą antyczną i kulturą chrześcijańską (historią, filozofią, sztuką, literaturą), badania stosunków polsko-włoskich, a także zależności pomiędzy kulturą polską a kulturą zachodnio-chrześcijańską.

Na archiwum składają się również materiały dotyczące wycieczek i wyjazdów naukowych, jak np. pielgrzymka Klubu Inteligencji Katolickiej do Włoch w 1980 roku, pielgrzymka aktorów do Rzymu w 1985 roku, udział w organizacji pieszej pielgrzymki Częstochowa – Fatima w 1987 roku, pobyt dziennikarzy katolickich we Włoszech w 1985 roku, organizacja wycieczko-pielgrzymki dla studentów z Litwy w 1993 roku, wyjazdy naukowe studentów Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego w 1981, 1984 i 1990 roku, materiały dotyczące organizacji wyjazdu naukowego studentów V roku filologii polskiej KUL do Włoch

13 Por.: J. Skarbek, *Atlas historii społeczno-religijnej Europy środkowo-wschodniej. Referat wygłoszony na XV sesji Stałej Konferencji Muzeów, Archiwów i Bibliotek Polskich na Zachodzie – Rzym 1993 r.* – <https://www.mabpz.org/publikacje-b/atlas-historii-spoeczno-religijnej-europy-srodkowo-wschodniej> [16.05.2025].

14 Por.: I. Goral, *Szkoła historyczna włosko-polska w Rzymie – Scuola storica italo-polacca di Roma (międzynarodowy program stypendialny, 1983–1996)*, „Rocznik Europy Środkowo-Wschodniej” 2010, t. 8, nr 1, s. 155–164.

w 1985 roku, przygotowań do wyjazdu naukowego i seminarium w Bergamo w 1988 roku.

Archiwum Wandy Gawrońskiej zawiera materiały biograficzne, wśród których są odznaczenia i listy gratulacyjne z okazji ich nadania od Marelli Agnelli, Józefa Glempa, Franciszka Macharskiego. W zbiorze znajdują się materiały dotyczące spotkań, konferencji i innych wydarzeń z udziałem Wandy Gawrońskiej, jak konferencja „Cristianesimo e cultura in Polonia” w Rzymie w 1980 roku, seminarium międzynarodowe w Tyńcu w 1989 roku „Europa Środkowa – iluzja czy szansa?”, międzynarodowe obrady Assises de la Confédération européenne (Konfederacja Europejska) w Pradze 12–14 czerwca 1991 roku i listy jej dotyczące m.in. od François Mitterranda, prezydenta Republiki Francuskiej oraz Václava Havla, prezydenta Czechosłowacji¹⁵. Obecne są spisy wystaw i wydarzeń, jak wystawa książek o sztuce na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim w 1980 roku, spotkanie redakcji *Encyklopedii Katolickiej* KUL w Rzymie w 1983 roku, spotkanie w Rzymie z okazji czterdziestolecia „Tygodnika Powszechnego” w 1985 roku, spotkanie intelektualistów Polski i Litwy w Rzymie w 1988 roku, warszawskie seminarium przygotowujące ekspertów do spraw wyborów w Polsce w 1990 roku, Węgierskie Forum Demokratyczne (Magyar Demokrata Fórum) w 1990 roku, krakowskie sympozjum „Wy jesteście moją nadzieją – Święty Jan Paweł II Ojciec młodości” 23 października 2015 roku. Inne materiały dotyczą fundacji, organizacji i instytutów z którymi współpracowała Wanda Gawrońska: Instytut Nauk o Człowieku w Wiedniu (Institut für die Wissenschaften vom Menschen), Fundusz pomocy imienia Pier Giorgia Frassatiego, Fundacja Jana Pawła II, Instytut Kultury Chrześcijańskiej w Rzymie, Fundacja „Polska w Europie”.

Archiwum Wandy Gawrońskiej zawiera obszerną korespondencję, w której odnaleźć można listy i karty pocztowe od takich osób, jak m.in. Giulio Andreotti, Władysław Bartoszewski, Stanisław Dziwisz, Peter Magnus Flanigan, Bronisław Geremek, Zygmunt Kubiak, Tadeusz Mazowiecki, George Francis McLean, Filippo Maria Pandolfi, Jacek Salij, Krzysztof Skubiszewski, Shepard Stone, Stefan Swieżawski, Jerzy Turowicz, Robert Ferdinand Wagner jr., Karol Wojtyła, Stefan Wyszyński, a także listy i podziękowania od osób, które otrzymały od Wandy Gawrońskiej pomoc.

15 Por.: *Assises de la Confédération européenne, Prague, 12–14 juin 1991*, préface de Roland Dumas; discours d’ouverture de Václav Havel; allocution de clôture de François Mitterrand, La Tour-d’Aigues 1992; V. Havel, *Rozważania o konfederacji europejskiej*, w: *Zmieniać świat. Eseje polityczne*, wyboru tekstów dokonał A. S. Jagodziński; [przedm. T. Halík; tłum. T. Dostatni; eseje tłum. P. Godlewski et al.], Warszawa 2012, s. 263–272.

Wśród przekazanych darów wydzielony został dział *Varia*, w którym znalazły się materiały dotyczące Litwy. Dotyczą one rozgłośni radiowej „Znad Wilii” i relacji polsko-włosko-litewskich, w tym konferencji „La cristianizzazione della Lituania”¹⁶ w czerwcu 1987 roku (spisy uczestników i kilka referatów), a także pomocy medycznej, jak spisy leków wysłanych na Litwę. W dziale tym znajdują się również liczne wątki prasowe, varia dotyczące „Solidarności”, sytuacji politycznej w Polsce, raporty Jasia Gawrońskiego dotyczące sytuacji w Polsce oraz raporty z obrad Parlamentu Europejskiego.

* * *

Zasób przekazanych archiwów świadczy o wielostronnych działaniach Wandy Gawrońskiej i pracowników współtworzonych przez nią instytucji, służy informacjami w badaniach nad relacjami polsko-włoskimi, a także umożliwia poznanie zaangażowania Włochów w udzielanie pomocy Polakom oraz jej zakres – od wsparcia polskich naukowców, poprzez pomoc charytatywną i medyczną. Akcja ta wykraczała poza Polskę, obejmując inne kraje Europy Środkowo-Wschodniej.

¹⁶ Por.: *La cristianizzazione della Lituania. Atti del colloquio internazionale di storia ecclesiastica in occasione dell VI centenario della Lituania cristiana (1387–1987)*, Roma, 24–26 giugno 1987, Città del Vaticano 1989.

Aneks

Zasób Katalogu rękopisów Biblioteki Narodowej, t. 33, Archiwum Centro Incontri e Studi Europei, Associazione Pier Giorgio Frassati. Aneks – materiały z Archiwum Wandy Gawrońskiej: sygnatury 18000–18249, oprac. A. M. Osińska, Warszawa 2025.

Dokumenty dotyczące powstania i funkcjonowania Centro Incontri e Studi Europei oraz Associazione Pier Giorgio Frassati – Amici dell'Università Cattolica di Lublino

- Centro Incontri e Studi Europei
- Associazione Pier Giorgio Frassati
- Dofinansowania

Materiały dotyczące programów stypendialnych

- Szkoła Letnia w Cortonie
- Stypendia imienia Stanisława Ginwiłł-Piotrowskiego dla architektów
- Materiały dotyczące Szkoły historycznej włosko-polskiej w Rzymie (Scuola storica italo-polacca di Roma)

Materiały dotyczące pielgrzymek, wycieczek i wyjazdów naukowych

- Pielgrzymki, wycieczki
- Wyjazdy naukowe

Materiały dotyczące stypendystów

- Stypendyści Centro Incontri e Studi Europei w latach 1974–1994
- Stypendyści Associazione Pier Giorgio Frassati w latach 1980–1995
- Materiały dotyczące wniosków kandydatów ubiegających się o stypendium
- Materiały dotyczące wniosków o stypendium potraktowanych odmownie
- Notes stypendystów
- Commission of the European Communities
- Korespondencja dotycząca stypendystów

Materiały dotyczące wymiany i wysyłki książek

- Korespondencja z wydawnictwami i redakcjami w celu pozyskiwania książek
- Materiały dotyczące wysyłki książek do osób prywatnych i instytucji w Europie Wschodniej (Polska, Rumunia, ČSSR, Węgry)
- Karty z potwierdzeniem odbioru książek

Materiały dotyczące wysyłki paczek do Polski

- Pomoc osobom prywatnym
- Pomoc medyczna

Materiały dotyczące współpracy Centro i Associazione z Katolickim Uniwersytetem Lubelskim

- Katolicki Uniwersytet Lubelski
- Instytut Europy Środkowo-Wschodniej
- *Atlas historii społeczno-religijnej Europy Środkowo-Wschodniej*

Aneks. Archiwum Wandy Gawrońskiej

- Materiały biograficzne Wandy Gawrońskiej
- Materiały dotyczące spotkań, konferencji i innych wydarzeń z udziałem Wandy Gawrońskiej
- Materiały dotyczące fundacji, organizacji, instytutów, z którymi współpracowała Wanda Gawrońska
- Korespondencja Wandy Gawrońskiej

Varia z archiwum Wandy Gawrońskiej

- Materiały dotyczące Litwy
- Konteksty polityczne
- Materiały dotyczące inicjatyw obserwowanych przez Wandę Gawrońską

ANNA MARIA OSIŃSKA

Centro Incontri e Studi Europei, Associazione Pier Giorgio Frassati Archive and materials from the Wanda Gawrońska collection at the National Library

The paper discusses the content of Wanda Gawrońska's private collection as well as of the Archive of the institutions she co-created: the Centro Incontri e Studi Europei and Associazione Pier Giorgio Frassati – Amici dell'Università Cattolica di Lublino, donated to the National Library in late 2022 and early 2023.

An abbreviated biography of Wanda Gawrońska and information on her family are presented, and so is the discussion of the activities undertaken by the Centro Incontri e Studi Europei and Associazione Pier Giorgio Frassati which dealt with e.g. organization of scholarships, trips, and academic tours, exchange and dispatchment of books to the countries of East-Central Europe, medical assistance, as well as the cooperation with the Catholic University of Lublin. A detailed description of the materials donated by Wanda Gawrońska is contained in the 33rd volume of the *Catalogue of the National Library Manuscripts*.

RECENZJE I SPRAWOZDANIA
